

SEDMI IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI NACIONALNOG PROGRAMA ZA UNAPRJEĐENJE KVALITETA SIROVOG MLIJEKA SA PLANOM ZA POSTUPANJE SA NEUSAGLAŠENIM SIROVIM MLIJEKOM (novembar 2024.- novembar 2025.)

U skladu sa Zaključkom Vlade Crne Gore br. 07-3318 od 28. juna 2018. godine, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je zadužena da izvještava Vladu i Evropsku komisiju o realizaciji Nacionalnog programa za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom (u daljem tekstu: Nacionalni program). Vlada Crne Gore je ovaj program donijela na sjednici od 21. juna 2018. godine,.

Prvi polugodišnji izvještaj o realizaciji aktivnosti za drugu polovinu 2018.godine, po Nacionalnom programu, usvojen je na sjednici Vlade Crne Gore od 07. marta 2019. godine.

Drugi izvještaj o realizaciji aktivnosti u 2019.godini, po Nacionalnom programu, usvojen je na sjednici Vlade Crne Gore od 12.marta.2020. godine. Imajući u vidu činjenicu da Laboratorija za mljekarstvo_dostavlja godišnji izvještaj o kvalitetu sirovog mlijeka, te da se na bazi tog izvještaja mogu pouzdano mjeriti unapređenja utvrđena Nacionalnim programom i akcionim planom, pripremljen je Drugi izvještaj za period koji obuhvata cijelu 2019. godinu i u zaključcima tog izvještaja usvojen je predlog da se ubuduće izvještavanje po ovom programu vrši godišnje.

Treći izvještaj o realizaciji aktivnosti u 2020.godini, po Nacionalnom programu, usvojen je na sjednici Vlade Crne Gore 6.maja .2021. godine.

Četvrti izvještaj o realizaciji aktivnosti za period prva polovina 2021.godine i 2022.godina, po Nacionalnom programu, usvojen je na sjednici Vlade Crne Gore od 28. decembra 2022. godine.

Peti izvještaj o realizaciji aktivnosti (novembar 2022. - novembar 2023.godine), po Nacionalnom programu, usvojen je na sjednici Vlade Crne Gore od 24. januara 2024. godine.

Šesti izvještaj o realizaciji Nacionalnog prorrama za unaoređenje sirovog mlijeka (novembar 2023- novembar 2024) usvojen je na sjednici Vlade Crne Gore od 25. januara 2025. godine.

Na bazi zaključka Vlade a u skladu sa Programom rada Vlade za 2025.godinu (IVQ Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je pripremila **Sedmi izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa za period novembar 2024.godine- novembar 2025.godine.**

Dodatno, na zahtjev Evropske komisije Uprava za bezbjednost hrane je pripremila Inovirani nacionalni program za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa akcionim planom i planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom koji je dostavljen EK 28.novembra 2025.godine na mišljenje.

Pri izradi Inoviranog Programa uzete su u obzir sve do sada realizovane aktivnosti na unaprjeđenju kvaliteta sirovog mlijeka, u dijelu transpozicije i implementacije propisanih EU zahtjeva a naročito preporuke DGSANTE i Evropske Komisije nakon sprovedenih predpristupnih audita tokom 2025.godine i smjernica EK datih kroz mapu puta za ispunjavanje Mjerila 1 (CMBs) za zatvaranje pregovora u Poglavlju 12. Poseban akcenat je dat na aktivnosti koje se odnose na postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom.

REALIZOVANE AKTIVNOSTI S-TREKUTNI STATUS

AKTIVNOST 1: TRANSPOZICIJA EU LEGISLATIVE U NACIONALNE PROPISE

U skladu sa Strategijom za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavljje 12 donijetom 2019.godine inoviranom krajem 2023.godine, prenijeti su relevantni EU propisi kojima je uređena oblast kvaliteta i bezbjednosti sirovog mlijeka i proizvoda od mlijeka u nacionalno zakonodavstvo. U skladu sa ovom Strategijom, Crna Gora je još krajem 2018. završila okvirnu transpoziciju propisa u ovom poglavljju. Izmjene u EU propisima se u kontinuitetu prate i prenose u nacionalno zakonodavstvo.

Evropski zahtjevi/standardi za sirovo mlijeko: Regulativom (EZ) br. 853/2004 Evropskog Parlamenta i Vijeća od 29. marta 2004. propisni su zahtjevi higijene za hranu životinjskog porijekla između ostalih i kriterijumi za sirovo mlijeko. Ovom regulativom definisano je da subjekti u poslovanju hranom moraju primijeniti postupke kako bi obezbijedili da sirovo kravljje mlijeko ispunjava sljedeće zahtjeve: Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml) $\leq$ 100 000 i Broj somatskih ćelija (u 1 ml) $\leq$ 400 000.

Zahtjevi/standardi za sirovo mlijeko u Crnoj Gori: Zakonom o bezbjednosti hrane (Sl.list CG br.57/15) i velikim brojem podzakonskih akta definisana su načela, zahtjevi za stavljanje na tržište hrane, opšti i posebni zahtjevi higijene hrane.

Uredba o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla („Službeni list CG", br. 32/16, 80/16, 57/17, 49/18 13/23 i 14/25) propisani se posebni zahtjevi higijene za neprerađene i prerađene proizvode životinjskog porijekla i način označavanja hrane životinjskog porijekla zdravstvenim i identifikacionim oznakama. U ovu uredbu je transponovana Regulativa (EZ) br. 853/2004 s asvim izmjenam i dopunama. U Prilogu 1, Odjeljak IX ove uredbe, bliže su propisani: zdravstveni zahtjevi za proizvodnju sirovog mlijeka i kolostruma (Dio I); higijenski zahtjevi za proizvodnju mlijeka i kolostruma (Dio II); i kriterijumi kvaliteta sirovog mlijeka i kolostruma u odnosu na broj mikroorganizama i somatskih ćelija (Dio III) Subjekat u poslovanju hranom dužan je preduzme sve aktivnosti kojima se obezbjeđuje da sirovo mlijeko ispunjava kriterijume kvaliteta u odnosu na broj mikroorganizama i somatskih ćelija utvrđenih ovom uredbom.

Ovom uredbom su **definisani prelazni periodi** za postepeno ispunjavanje propisanih kriterijuma za sirovo mlijeko čime je obezbijeđen kontinuirani otkup mlijeka za potrebe odobrenih prerađivačkih pogona (mlekara) i dato je dovoljno vremena subjektima u poslovanju sirovim mlijekom da unaprijede uslove za higijensko sakupljanje, čuvanje i transport sirovog mlijeka do postizanja propisanih EU zahtjeva za kvalitet sirovog mlijeka i to:

Do 31. decembra 2018. godine primjenjivaće se sledeći kriterijumi za sirovo kravljje mlijeko:
Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml) $\leq$ 1000 000 (*)
Broj somatskih ćelija (u 1 ml) $\leq$ 400 000 (**)

Do 31. decembra 2021. godine primjenjivaće se sledeći kriterijumi za sirovo kravljje mlijeko:
Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml) $\leq$ 600 000 (*)
Broj somatskih ćelija (u 1 ml) $\leq$ 400 000 (**)

Do 31. decembra 2024. godine primjenjivaće se sledeći kriterijumi za sirovo kravljje mlijeko:
Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml) $\leq$ 200 000 (*)
Broj somatskih ćelija (u 1 ml) $\leq$ 400 000 (**)

Od dana pristupanja Evropskoj uniji (do 31. decembra 2026. godine kako je definisano ovom uredbom) primjenjivaće se sledeći kriterijumi za sirovo kravljje mlijeko:
Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml) $\leq$ 100 000 (*)

Broj somatskih ćelija (u 1 ml) ≤400 000 ()**

(*) Geometrijska sredina u toku dvomjesečnog perioda, sa najmanje dva uzorka mjesečno.

(**) Geometrijska sredina u toku tromjesečnog perioda, sa najmanje jednim uzorkom mjesečno, ukoliko nadležni organ ne odredi neku drugu metodologiju koja ima u vidu sezonske varijacije u proizvodnim količinama.

Polovinom decembra 2025.godine Formirana je radna grupa za izradu izmjene i dopune Uredbe o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porekla („Službeni list CG", br. 32/16, 80/16, 57/17, 49/18 13/23 i 14/25) - Prilog 1, Odjeljak IX , Dio Dio III - Kriterijumi kvaliteta sirovog mlijeka i kolostroma u odnosu na broj mikroorganizama i somatskih ćelija.

Izmjenom ove uredbe treba da se definišu novi prelazni periodi koji će biti usklađeni u odnosu na rezultate ispitivanja kvaliteta sirovog mlijeka iz 2025. i prelazne rokove za usaglašavanje kvaliteta sirovog mlijeka sa EU zahtjevima u Crnoj Gori što će biti predloženo u Pregovaračkoj poziciji, kao oblast za koju Crnoj Gori treba dodatno vrijeme.

Odstupanje od navedenih kriterijuma dozvoljava se samo za preradu malih količina sirovog mlijeka koje ne ispunjava gore navedene zahtjeve na poljoprivrednim gazdinstvima, od sopstvenih životinja u sireve sa zrenjem, kajmak i sl.. U cilju proizvodnje bezbjednih proizvoda na porodičnim gazdinstvima od sopstvenih životinja i očuvanja tradicionalne proizvodnje, donijeta je **Uredba o zahtjevima higijene za objekte i prostorije u kojima se proizvode male količine primarnih proizvoda za ishranu ljudi** („Službeni list CG“, br. 59/16 i 6/18). Na ovaj način su stvoreni uslovi za očuvanje tradicionalne proizvodnje na poljoprivrednim gazdinstvima i stavljanje proizvoda na lokalno tržište.

Na zahtjev Evropske komisije Uprava za bezbjednost hrane je bila dužna da dodatno unaprijedi nacionalni pravni okvir za dozvoljena prilagođavanja i odstupanja za objekte u kojima se obavlja mali obim poslovanja hranom i za proizvodnju malih količina primarnih proizvoda životinjskog porijekla , uključujući preradu sirovog mlijeka u sireve i kajmak. Predlog nove Uredbe o zahtjevima higijene za objekte i prostorije u kojima se proizvode male količine primarnih proizvoda životinjskog porijekla za ishranu ljudi dostavljen je EK 28.novembra 2025.godine na mišljenje.

Uputstava, instrukcije i vodiči za proizvođače i prerađivače sirovog mlijeka

Za potrebe efektivnije implementacije usvojenih propisa, donijet je određeni broj uputstava, instrukcija kako bi se subjektima u poslovanju mlijekom (proizvođačima i prerađivačima) približili propisani zahtjevi i olakšala njihova primjena.

U prethodnom periodu, a za potrebe što bolje implementacije donijetih propisa, uz ekspertsku podršku, pripremljena su sledeća dokumenta:

- Priručnik o higijenskim zahtjevima za proizvođače primarnih proizvoda na gazdinstvima koji je od strane veterinarskih inspektora, savjetodavne službe i doktora veterinarske medicine iz veterinarskih ambulanti distribuiran i dostavljen svakom malom proizvođaču prilikom kontrole ili terenske posjete gazdinstvima;
- Procjena zdravlja vimeni i kvaliteta sirovog mlijeka na izabranim farmama u Crnoj Gori;
- Instrukcije za obuku za procjenu farmi sa Kontrolnom listom za procjenu farme biće korišćene tokom 2025.godine, prilikom pregleda gazdinstava sa muznim grlima;
- Instrukcije za uzorkovanje mlijeka i obilježavanje uzoraka prezentovane i dostavljene odobrenim objektima za preradu mlijeka – licima koja vrše otkup i transport mlijeka od gazdinstva do prerađivačkog objekta;

- Program obuke za procjenu higijene vimena organizovaće se u 2025. godini a procjena higijene vimena sprovediće se po protokolu kroz godišnji program mjera zdravstvene zaštite u 2025.godini prilikom pregleda gazdinstava sa muznim grlima;
- Procedura za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom primjenjivaće se od 2026. u skladu sa pregovaračkom pozicijom.

U okviru projekta „Daljnje jačanje administrativnih kapaciteta nadležnog organa u području bezbjednosti hrane, veterinarstva i fitosanitarnih poslova“ sprovedene su obuke za lica odgovorna za sprovođenje službenih kontrola i osposobljavanje službenog osoblja za kontrole hrane životinjskog porijekla, rezidua, zabranjenih susptanci i dobrobiti životinja (angažovan je stručnjak iz Slovenije).

Među obučenim učesnicima bili su administrativni službenici Sektora za bezbjednost hrane, Odsjek za hranu životinjskog porijela, Odsjeka za hranu za životinje, veterinarski inspektori sa ovlašćenjem inspektora za hranu. Obuke su prvenstveno imale za cilj poboljšanje nivoa razumijevanja odredbi Uredbe o službenim kontrolama (OCR), koja se u potpunosti prenosi u Zakon o službenim kontrolama Crne Gore Tematska edukacija: Prerada mlijeka na farmama i u odobrenim objektima, Kontrola kvaliteta sirovog mlijeka, Rezidue, VMP i zabranjene supstance u sektoru mlijeka.

Edukacija se održala od 28. do 31. maja 2025. Cilj obuke bio je poboljšati tehnike inspekcije kako bi se obezbijedila usklađenost sa propisima, uslovima na farmama i u objektima za preradu mlijeka, uz osiguranje pridržavanja higijenskih i kvalitetnih zahtjeva. Obuka je također uključivala procjenu postupaka za provođenje službenih kontrola, standarde bezbjednosti hrane i sljedivost.

Pripremljeni su nacrti pomoćnih alata za provedbu službenih kontrola: Kontrolna lista za sprovođenje službenih kontrola na farmama za proizvodnju i distribuciju sirovog mlijeka

Aktivnost 2: Nadogradnja baze podataka gazdinstava na kojima se proizvodi sirovo mlijeko i objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima

Ova aktivnost obuhvatala je nadogradnju elektronske baze za identifikaciju i registraciju životinja (centralni registar) na način da se selektuju registrovana gazdinstva sa kojih se vrši otkup od strane odobrenih objekata za preradu mlijeka i registrovana gazdinstava na kojima se vrši prerada malih količina primarnih proizvoda (sirovog mlijeka) isključivo od sopstvenih životinja uključujući I sve informacije o zdravstvenom status životinja na tim gazdinstvima. Planirano je da se ovako dograđena već postojeća baza gazdinstava i goveda, ovaca i koza poveže sa laboratorijama koje ispituju kvalitet sirovog mlijeka, odnosno kvalitet i bezbjednost proizvoda od mlijeka kroz laboratorijski informacioni sistem. U periodu od novembra 2020. godine do kraja avgusta 2022. godine uspješno je realizovan razvoj, konfiguracija i testiranje svih 16 modula ovog sistema. Paralelno je razvijen i laboratorijski informacioni menadžment system -LIMS, komponenta koja obezbjeđuje komunikaciju i razmjenu podataka sa Laboratorijom za mljekarstvo Univerziteta Crne Gore i drugim laboratorijama. VIS je takođe parametrizovan za komunikaciju i razmjenu podataka sa Direkcijom za plaćanje Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede koji su od interesa za obje strane. U junu 2021.. tokom 2022. godine i tokom 2023.godine realizovane su obuke za rad na svim modulima uključujući LIMS komponentu za sve korisnike sistema. Ponovno aktiviranje mreže i osposobljavanja pristupa serverima Uprave bio je preduslov za finalizaciju projektnih aktivnosti (migracija podataka iz postojeće baze, finalno testiranje cjelokupnog sistema i još jedna serija obuka za sve korisnike).

Postojeći Centralni registar je dobra osnova za nadogradnju i uspostavljanje baze podataka o svim gazdinstvima koje proizvode sirovo mlijeko, predaju mlijeko odobrenim objektima za preradu mlijeka i objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima.

UBHVFP je pripremila neophodne procedure za dodjelu statusa gazdinstava zvanično slobodnih od tuberkuloze i bruceloze. Ovo je neophodan uslov za proizvodnju sirovog mlijeka koje je usaglašeno u dijelu zdravstvenih zahtjeva. U toku je unaprjeđenje Centralnog registra koje će omogućiti unos podataka o dodjeli statusa gazdinstvu - slobodno od tuberkuloze i bruceloze.

Centralni registar treba biti nadograđen na način da se selektuju gazdinstva koja predaju mlijeko odobrenim objektima za preradu mlijeka i gazdinstava koje vrše je vrše preradu mlijeka na sopstvenom gazdinstvu, i da pored informacija o zdravstvenom statusu životinja sadrže i podatke o analiziranim uzorcima LZM. Ovako nadograđena baza podataka doprinijeće boljem planiranju kontrola i pravovremenom sprovođenju mjera po dobijanju informacija o neusaglašenom mlijeku.

3. Unaprjeđivanje sistema proizvodnje, sakupljanja i transporta sirovog mlijeka

Uspostavljeni, unaprijeđeni sistem proizvodnje, sakupljanja i transporta sirovog mlijeka, podrazumijeva niz postupaka i aktivnosti koje je potrebno sprovesti kako bi rashlađeno mlijeko što prije stiglo u objekat za preradu. Ukoliko to nije moguće zbog udaljenosti potrebno je obezbijediti propisanu opremu za hlađenje (laktofrije) ili organizovati sakupljanje i hlađenje mlijeka na odgovarajući način. Unaprjeđenjem moraju biti obuhvaćeni i proizvodni objekti – farme i prostorije za sakupljanje mlijeka na farmama, higijena muže, oprema za mužu i, uz kontinuiranu obuku proizvođača i lica koja vrše sakupljanje i transport sirovog mlijeka od farme do prerađivačkih objekata.

U prethodnom periodu, kroz godišnji Program mjera obavezne zdravstvene zaštite životinja, podprogram - kontrola zdravlja vimena, vršena je kontrola zdravlja vimena muznih krava radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave mastitisa. Na svakom registrovanom gazdinstvu za preradu sirovog mlijeka, ovlašćene veterinarske ambulante su vršile klinički pregled vimena i dijagnostičko ispitivanje mlijeka brzom terenskom probom (California Mastitis Test - CMT). U slučajevima pozitivnog CMT uzimali su se uzorci mlijeka iz sumnjivih četvrti za laboratorijska ispitivanja. Uzorci su dostavljani u SVL koja je vršila laboratorijsku dijagnostiku i izolaciju uzročnika mastitisa sa antibiogramom. Na osnovu dobijenih rezultata, veterinarske ambulante su sprovodile liječenje i druge mjere i obavještavale nadležnog službenog veterinara radi preduzimanja zakonom predviđenih mjera - zabrana upotrebe i stavljanja u promet za javnu potrošnju mlijeka i mliječnih proizvoda do dobijanja negativnog laboratorijskog rezultata. U okviru ovoga Programa, CMT je odrađen na 8.478 gazdinstava, obuhvatajući 25.066 muznih goveda. U laboratoriju je dostavljeno 7.083 uzoraka mlijeka. U 5.016. uzoraka utvrđeno je prisustvo uzročnika mastitisa u vidu zasebnog agensa ili miješane infekcije. Najčešći uzročnici su *Staphylococcus aureus* (u 53.97% uzoraka), *Staphylococcus spp.*, *Streptococcus agalactiae*, *Streptococcus uberis*, *Streptococcus dysgalactiae* i dr. Kroz ovaj program osim mjera zdravstvene zaštite, ovlašćeni veterinari su informisali držaoce životinja o higijenskim mjerama koje trebaju sprovoditi tokom muže i čuvanja mlijeka kako bi se postigao i održavao kvalitet mlijeka. Ovlašćene veterinarske ambulante su nakon završetka mjere dostavile Upravi podatke sa terena u elektronskoj formi. Uprava će na osnovu primljenih podataka izvršiti analizu stanja i uporediti ih sa podacima sektora bezbjednosti hrane – proizvodnja sira na gazdinstvu. Nakon

izvršene analize i obrade podataka Uprava će definisati dalje mjere kontrole sirovog mlijeka kao polazne sirovine za dobijanje bezbjednih proizvoda od mlijeka koji se stavljaju na tržište.

Kada je u pitanju kvalitet sirovog mlijeka u sistemu otkupa a za potrebe prerađivačkih odobrenih objekata za preradu mlijeka, prema godišnjim izvještajima Laboratorije za mljekarstvo potvrđen je značajan napredak u odnosu na period prije donošenja Programa, tj.2018 godine. Značajno je veći udio sirovog mlijeka koji ispunjava EU zahtjeve u ukupnoj otkupljenoj količini.

Svaki prerađivač mlijeka (odobreni objekti za preradu mlijeka) dužan je da najmanje dva puta mjesečno kontroliše kvalitet sirovog mlijeka iz otkupa. Nakon analize uzoraka, rezultati se šalju korisnicima usluga, najčešće elektronskim putem (e-mail) ili faxom. Cilj je da korisnik usluga dobiju rezultate što prije. Rezultati analize mlijeka u većini slučajeva su proslijeđeni u roku do 48 sati od prijema uzoraka, osim u slučaju tehničke spriječenosti.

Broj uzoraka sirovog mlijeka dostavljenih na analizu u 2025. godini je 35625.

S obzirom da se svaki uzorak mlijeka analizira na 7 parametara: sadržaja masti, proteina, laktoze, suve materije bez masti, tačke mržnjenja mlijeka, broja somatskih ćelija i ukupnog broja bakterija, to je ukupan broj analiza skoro sedam puta veći od broja uzoraka.

Tabela 1: Pregled higijenskih kriterijuma kvaliteta za mlijeko period 2011 – 2017. godine

God.	Broj somatskih ćelija	Ukupan broj bakterija
	X 1000	X 1000
2011	632	7789
2012	632	5142
2013	663	4036
2014	636	3179
2015	543	2556
2016	504	2376
2017	470	1907

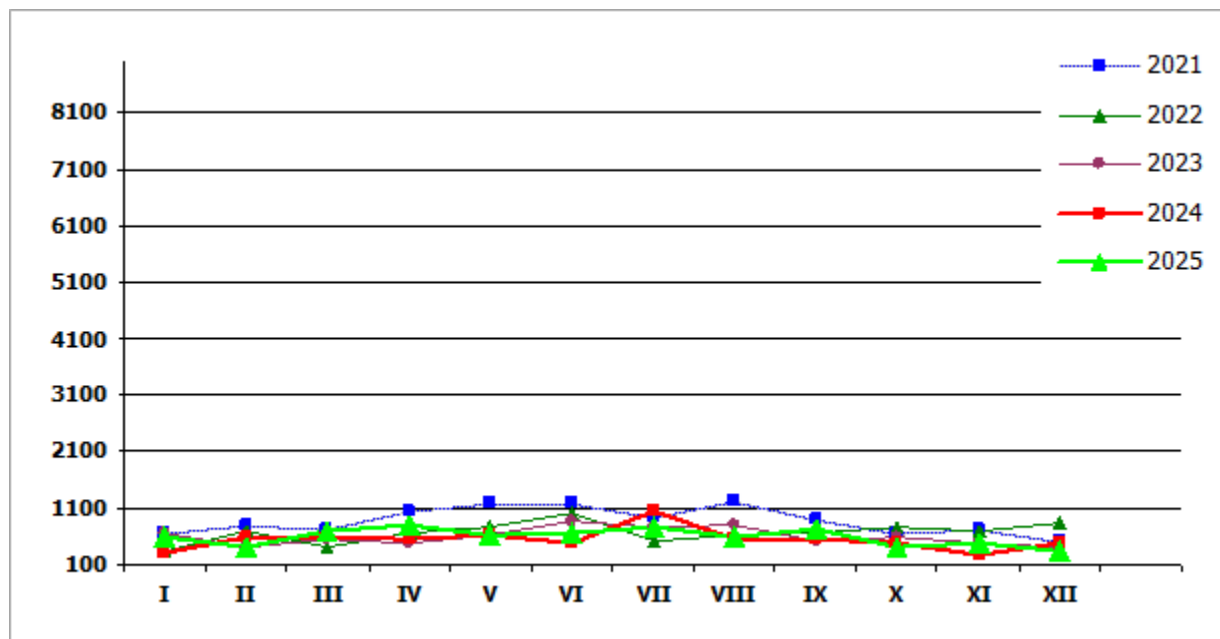
Izvor: Laboratorija za mljekarstvo

Tabela 2. Kvalitet sirovog kravljeg mlijeka iz otkupa (period 2020.godina– 2025.godina)

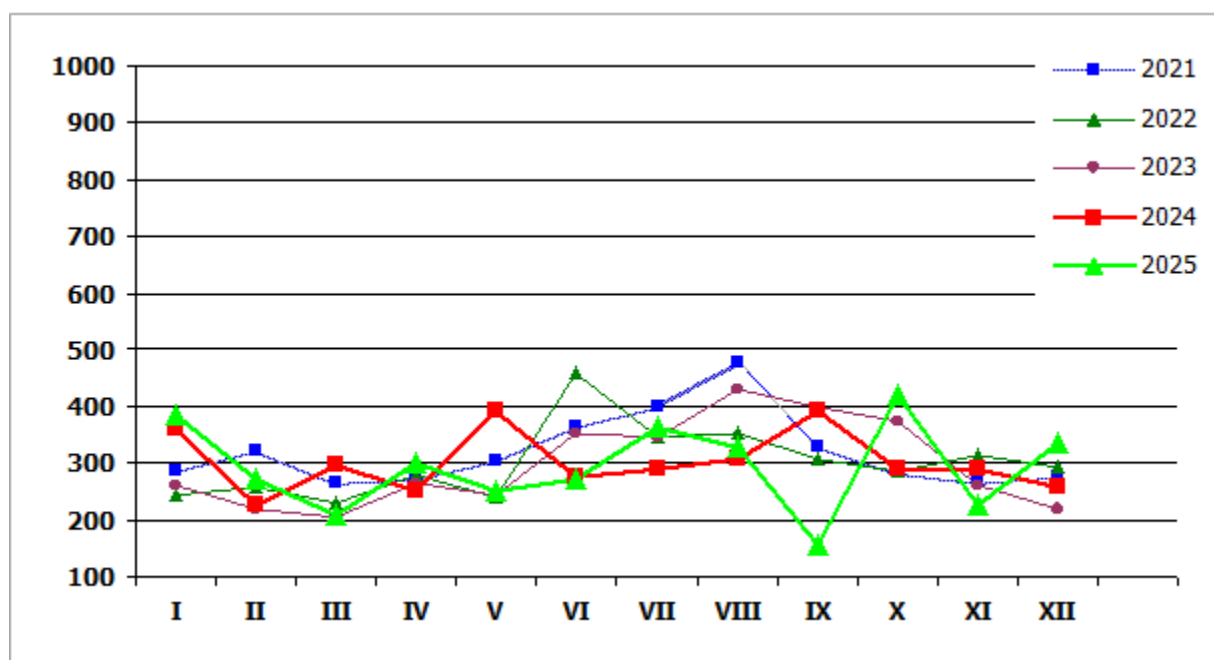
Tabela 2. Kvalitet sirovog mlijeka u periodu 2020 – 2025

God.	Broj uzoraka	Mast	Proteini	Broj somatskih ćelija	Ukupan broj bakterija
		%	%	X 1000	X 1000
2020	40166	3.92	3.30	338	974
2021	37815	3.97	3.25	320	887
2022	32658	4.06	3.34	302	670
2023	30677	4.05	3.36	298	607
2024	28695	3.97	3.40	302	547
2025	28172	3.91	3.42	293	595

Grafikon 1: Ukupan broj mikroorganizama (2021. – 2025.) po mjesecima

Grafikon 2. Broj somatskih ćelija u poslednjih pet godina (2021 – 2025) po mjesecima

Analiza podataka dobijenih iz dva posmatrana perioda, koja obuhvataju intervale od 2011. do 2017. i od 2021. do 2025. godine, ukazuje na **izuzetno pozitivan i kontinuiran napredak** u podizanju kvaliteta sirovog mlijeka. Ključna razlika između posmatranih perioda leži u vrsti izazova: dok se u ranijem periodu sektor borio za uspostavljanje osnovnih higijenskih uslova,

kasniji period je doveo do stabilizacije kvaliteta na nivou koji je kompatibilan sa strogim zahtjevima Evropske unije.

U ranijem posmatranom periodu, do 2017. godine, postignuto je poboljšanje higijene, što se najbolje vidi u padu **Ukupnog broja bakterija**. Ova vrijednost je pala sa izuzetno visokih 7.789.000 (2011.) na 1.907.000 (2017.), što potvrđuje uspješno uvođenje osnovnih higijenskih praksi.

Međutim, **Broj somatskih ćelija**, ključni pokazatelj zdravlja vimena i prisustva mastitisa, ostao je visok (470.000 u 2017.). S obzirom na to da je EU zahtjev ispod 400.000, BSK je predstavljao glavni preostali izazov i fokus za naredne godine.

Analiza higijenskih kriterijuma kvaliteta mlijeka za period 2020. – 2025. godine pokazuje izrazito pozitivne trendove u pogledu kvaliteta, uprkos smanjenju broja analiziranih uzoraka. Najvažnije poboljšanje zabilježeno je u higijeni mlijeka: ukupan broj bakterija je skoro prepolovljen (sa 974 na 595 x 1000), a broj somatskih ćelija je kontinuirano opadao (sa 338 na 293 x 1000), što direktno ukazuje na znatno unapređenje higijene muže i zdravlja vimena. Sadržaj proteina takođe bilježi blagi rast (sa 3.30% na 3.42%), potvrđujući da je kvalitet sirovog mlijeka, posebno njegov higijenski nivo, u značajnom usponu.

Tabela 3: Fizičko-hemijski i mikrobiološki kvalitet sirovog mlijeka otkupljenog u 2025.

Mjesec	N	Mast	Proteini	Somatske ćelije	Bakterije
		%	%	(x 1 000)	(x 1 000)
Januar	2420	3.91	3.42	385	585
Februar	2428	4.08	3.43	272	418
Mart	2336	3.81	3.41	209	692
April	2403	3.87	3.41	301	803
Maj	2468	3.82	3.41	251	615
Jun	2437	3.76	3.27	272	664
Jul	2332	3.62	3.27	363	755
Avgust	2319	3.64	3.31	327	609
Septembar	2293	4.12	3.56	156	739
Oktobar	2294	4.05	3.49	420	401
Novembar	2293	4.20	3.59	225	501
Decembar	2149	3.99	3.46	337	354
Ukupno/Prosjek	28172	3.91	3.42	293	595

Izvor: Laboratorija za mljekarstvo

Prosječni godišnji hemijski kvalitet mlijeka je izuzetno stabilan i visok, sa prosječnim sadržajem masti od 3.91% i proteina od 3.42%.

Sadržaj masti dostiže svoj maksimum u septembru (4.12%) i novembru (4.20%), dok je najniži u julu (3.62%). Ove varijacije su tipične i u skladu su sa sezonskim faktorima (ishrana, laktacija). Sadržaj proteina pokazuje izuzetnu stabilnost tokom cijele godine, krećući se u uskom rasponu između 3.27% (jun) i 3.59% (novembar). Prosječna vrijednost od 3.42% ukazuje na konzistentno visok kvalitet krmne smjese i genetike stada.

Higijenski parametri pokazuju da, iako postoji dobra kontrola, postoji prostor za značajno poboljšanje.

- Somatske ćelije (SCC): Prosječna godišnja vrijednost je relativno niska, 293 x 1000ml. Najviši nivoi zabilježeni su u oktobru (420 x 1000ml), što ukazuje na povremene probleme sa zdravljem vimena ili tehnikom muže u određenim periodima. Ipak, mjesečne vrijednosti se u većini slučajeva drže ispod kritične granice od 400 x 1000ml.
- Ukupni broj bakterija (TBC): Prosječna godišnja vrijednost (595 x 1000ml) je glavni pokazatelj rizika. Najvisi nivoi je u aprilu (803 x 1000ml). Ova pojava ukazuje na izražen problem sa hlađenjem mlijeka i/ili higijenom muže.

Dakle, dok je hemijski sastav izvanredan, mikrobiološki kvalitet mlijeka u ljetnim mjesecima predstavlja značajno usko grlo za postizanje zahtjeva najviših standarda. Fokus agrarne politike treba da bude na jačanju lanca hlađenja i striktnoj primjeni higijene muže.

Generalno posmatrano, u posljednjem posmatranom periodu nastavljen je višegodišnji pozitivan trend u pogledu poboljšanja higijenskog kvaliteta sirovog mlijeka. Iako su evidentirane sezonske oscilacije i izazovi u toplijim mjesecima, prosječni rezultati kvaliteta mlijeka su među najboljima zabilježenim, što potvrđuje sve veću svijest proizvođača i efikasnost dosadašnjih mjera podrške, kao što su subvencije za nabavku opreme za hlađenje.

U **kasnijem posmatranom periodu, od 2020. do 2025. godine**, strategije su uspješno riješile taj preostali problem. U ovom intervalu, **broj somatskih ćelija je uspješno sveden ispod kritične granice**, opadajući sa **338.000 (2020.) na 293.000 (2025.)**. Ovo je najveći uspjeh novijeg perioda i znači da se mlijeko trajno kvalifikuje za tržišta sa visokim standardima kvaliteta, jer je zdravlje stada značajno poboljšano.

Istovremeno, **ukupan broj bakterija** se stabilizovao na vrlo niskih **595.000 (2025.)**, čime je potvrđena visoka i dosljedna higijena. Pored mikrobiološkog napretka, evidentiran je i pozitivan trend u hemijskom sastavu: procenat **proteina** je blago porastao sa 3.40% na **3.42%**, što je naročito povoljno za prerađivačku industriju.

Sveukupno, podaci pokazuju transformaciju sektora: **stanje u 2025. godini je neuporedivo bolje** nego stanje iz 2017. godine, posebno u pogledu BSK. Ipak, prisutan je i trend **smanjenja broja uzoraka** (sa 40.166 na 28.172), što je očekivana posljedica restrukturiranja i specijalizacije farmi. Ova koncentracija proizvodnje obično dovodi do višeg prosječnog kvaliteta, što je potvrđeno u svim ključnim parametrima. Iako je opšta analiza potvrdila uspješno spuštanje **Broja somatskih ćelija** na nivo usklađen sa evropskim standardima i značajan pad **Ukupnog broja bakterija**, ključni elementi koji ostaju neizrečeni kriju se iza prosjeka.

Podaci ukazuju na veliku **kvalitativnu heterogenost** među proizvođačima, gdje manji broj farmi sa izuzetno visokim kvalitetom mlijeka značajno popravlja prosjek, dok znatan broj manjih proizvođača i dalje bilježi lošije higijenske rezultate. Posljedično, iako je ostvaren veliki napredak, razlika između trenutnog prosjeka za **Ukupan broj bakterija** i EU zahtjeva od 100.000 ćelija ukazuje na to da je **potpuna usklađenost** i dalje veliki izazov koji zahtijeva dalje sprovođenje planiranih i sistematskih aktivnosti u saradnji svih katera uključenih u sector mljekarstva.

Ostvareni napredak nije samo rezultat savjesne proizvodnje, već je direktna posljedica **uvođenja sistema premija** koje su vezane za kvalitet sirovog mlijeka, čime je stvorena ključna ekonomska motivacija koja je omogućila dosljedno postizanje EU zahtjeva.

Otkup i transport sirovog mlijeka:

Nosilac aktivnosti: Subjekti koji vrše otkup i transport sirovog mlijeka

Rok za obezbjeđivanje odgovarajućih prevoznih sredstava za transport sirovog mlijeka sa gazdinstava do objekata za preradu ili uspostavljanje sabirnih centara, po potrebi: kontinuirano, počev od I kvartala 2019. godine.

Rok za obezbjeđivanje odgovarajućih prevoznih sredstava za transport sirovog mlijeka sa gazdinstava do objekata za preradu ili uspostavljanje sabirnih centara, po potrebi: kontinuirano, počev od I kvartala 2019. godine.

Neodostatak sabirnih centara je uočen u Nacionalnom programu kao kritična tačka i jedan od bitnih uzroka visokog procenta sirovog mlijeka koje nije usaglašeno sa propisanim zahtjevima u odnosu na ukupnu količinu ispitanog mlijeka. Takođe je detektovano da prevoz mlijeka koji se sada vrši cistijernama različitih kapaciteta - prilagođenih za prikupljanje mlijeka na teško dostupnim terenima, koje su izolovane, ali bez dodatnog hlađenja, ne obezbjeđuje adekvatno održavanje temperaturnog režima kojim bi se očuvao kvalitet mlijeka. Kao mjera za unaprjeđenje sirovog mlijeka predloženo je formiranje sabirnih centara i nabavka adekvatnih prevoznih sredstava koja će moći održavati hladni lanac mlijeka.

Zaduženi za ovu aktivnost su subjekti koji vrše otkup i transport sirovog mlijeka, a dati rok za obezbjeđivanje odgovarajućih prevoznih sredstava za transport sirovog mlijeka sa gazdinstava do objekata za preradu i uspostavljanje sabirnih centara, po potrebi, je kontinuirano, počev od I kvartala 2019. godine. U cilju realizacije ove aktivnosti, u prethodnom izvještajnom periodu, održani su sastanci sa subjektima koji vrše preradu mlijeka u odobrenim objektima za preradu i predložene su im planirane aktivnosti kroz ovaj dokument, posebno u dijelu zaduženja koje su data subjektima koji se bave djelatnošću prerade mlijeka. Takođe, predstavljene su im i mogućnosti podrške kroz IPARD i MIDAS sredstva za unapređenje objekata, kao i podrške za uspostavljanje i opremanje sabirnih centara. Kontinuitet informisanja subjekata koji se bave preradom mlijeka je nastavljen i u ovom izvještajnom periodu.

Tokom 2019. i 2020. godine, kroz IFAD projekat registrovana su dva sabirna centra u Mojkovcu i Nikšiću, na Velimlju. Kontinuitet informisanja subjekata koji se bave preradom mlijeka nastavljen je i u ovom izvještajnom periodu. Krajem 2022. godine prestao je sa radom sabirni centar u Mojkovcu.

U 2023. godini registrovan je jedan sabirni centar u opštini Šavnik za potrebe jednog prerađivačkog objekta.

U 2024. Godini registrovan je sabirni centar za otkup mlijeka sa lokacijom Bistrica bb Bielo Polje za potrebe jednog prerađivačkog objekta.

4. Unaprijeđivanje sistema za uzimanje uzoraka, označavanje i transport uzoraka sirovog mlijeka i sprovođenje obuka i sertifikovanje lica za uzimanje i dostavljanje uzoraka

Nosilac aktivnosti: Laboratorija za mljekarstvo

Rok za obuku lica koja obavljaju uzorkovanje sirovog mlijeka: kontinuirano, počev od III kvartala 2018. Godine

Realizovane aktivnosti

Kroz aktivnost, unaprijeđivanje sistema za uzimanje uzoraka, označavanje i transport uzoraka sirovog mlijeka i sprovođenje obuka i sertifikovanje lica za uzimanje i dostavljanje uzoraka sprovedeno je sledeće: Laboratorija za mljekarstvo je pripremila Uputstvo za uzimanje uzoraka mlijeka i mliječnih proizvoda u skladu sa standardom, tokom 2019.godine. Uputstvo je distribuirano objektima za preradu mlijeka, međutim utvrđeno je da je neophodno izvršiti obuku lica koja vrše uzorkovanje sirovog mlijeka i izvršiti sertifikacija lica za uzimanje uzoraka sirovog mlijeka. Definisano je da obuka lica koja obavljaju uzorkovanje sirovog mlijeka treba da obuhvati obuku: o načinu sakupljanja, uzorkovanja, označavanja i transportovanja sirovog mlijeka i uzetih uzoraka, kako bi se obezbijedio pouzdan i prihvatljiv uzorak za laboratorijsku analizu mlijeka. Uprava za bezbjednost hrane je u oviru projekta IPA 2014 za jačanje veterinarskog sektora, kroz komponentu koja se odnosi na unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka, ekspertsku pomoć za uspostavljanje sistema uzorkovanja, obuke za uzorkivače i sertifikovanje uzorkivača, odobrila kao aktivnost i podršku Laboratoriji za mljekarstvo.

Tokom 2020.godinu pripremljene su Instrukcije za uzorkovanje mlijeka i obilježavanje uzoraka, kroz projekat IPA 2014 i realizovano je više obuka:

- za proizvođače mlijeka – u Nikšiću, Bijelom Polju, Pljevljima i Ulcinju, sa ukupno 138 učesnika
- za lica ovlašćena za uzimanje uzoraka – u Bijelom Polju i Podgorici
- za veterinarske inspektore i ovlašćene veterinare – u Kolašinu i Žabljaku
- za subjekte koji se bave preradom mlijeka.

5. Unaprijeđivanje kapaciteta Laboratorije za mljekarstvo

Laboratorija za mljekarstvo je osnovana i počela sa radom u septembru 2001. godine. Dio je Stručnih službi Biotehničkog fakulteta Univerziteta Crne Gore u Podgorici gdje je i locirana.

Kvalitet sirovog mlijeka analizira na tri instrumenta MilkoScan, Fossomatic i BactoScan. Na instrumentu MilkoScan, za svaki uzorak analiziraju se 5 parametara i to: % masti, % proteina, % laktoze, % suve materije bez masti i tačaka mržnjenja mlijeka (FPD). Značaj određivanja ovih parametara je taj da, pored ukazivanja na ukupni hemijski kvalitet, rezultate sadržaja masti i proteina mljekare koriste za formiranje otkupne cijene sirovog mlijeka, dok tačka mržnjenja ukazuje na eventualno dodavanje vode u mlijeko, tj. prevarnu praksu.

Na instrumentu Fossomatic određuje se broj somatskih ćelija u mlijeku. Ovaj parametar je značajan jer se na osnovu njegove vrijednosti može detektovati upala vimena čak i u početnom stadijumu, što omogućava pravovremeno liječenje mliječnih grla.

BactoScan FC omogućava analizu ukupnog broja bakterija, a to je parametar koji ukazuje na opšte stanje higijene na farmi sa koje potiče uzorak, a naročito na higijenske uslove u toku muže i prisustvo ili odsustvo hlađenja mlijeka nakon muže.

Određivanje sadržaja masti i proteina bitno je za obračun osnovne otkupne cijene mlijeka, a broja somatskih ćelija i ukupnog broja bakterija za klasifikaciju uzoraka na osnovu koje se osnovna cijena povećava ili smanjuje.

Svaki prerađivač mlijeka dužan je da najmanje dva puta mjesečno kontroliše kvalitet sirovog mlijeka. Nakon analize uzoraka, rezultati se šalju korisnicima usluga, elektronskim putem (e-mail). Cilj je da korisnik usluga (prije svih mljekare i sirare) dobiju rezultate što prije. Usluge LZM

koriste: odobreni objekti za preradu mlijeka (mljekare i sirare); farmeri; naučni radnici Biotehičkog fakulteta i studenti.

U decemdu 2017. godine LZM je u saradnji sa MPŠV i UBHVFP pripremila listu potrebne opreme sa tehničkom specifikacijom, koja je finansirana iz sredstava IPA 2014: "Support to the Veterinary Sector". Nova oprema koju čine MilkoScan 7 i Fosomatic 7 (objedinjeni u kombinovani automatski CombiFoss 7) i BactoScan FC + isporučena je i instalirana u decembru 2018. godine.

Laboratorija za mljekarstvo je akreditovana laboratorija po standardu ISO/IEC 17025 i u procesu je dobijanja akreditacije četiri metode koje se sprovode po međunarodnim standardima na instrumenteima MilkoScan, Fosomatic, BactoScan i Cryoscope 4D3.

Za ispitivanje sirovog mlijeka odnosno utvrđivanje broja mikroorganizama i somatskih ćelija koriste se metode MEST EN ISO 16 297:2021 Milk-Bacterial count –Protocol for the evaluation of alternative methods za bakterije i MEST EN ISO 13366:2011 (IDF 148-2) Mlijeko-Brojanje somatskih ćelija-Dio 2:Uputstvo za rad fluoro-ortoelektronskih brojača za somatske ćelije.

LZM je pripremila Uputstvo za uzimanje uzoraka mlijeka i mliječnih proizvoda u skladu sa standardom MEST EN ISO 707:2012 (EN ISO 707:2008) Mlijeko i mliječni proizvodi-Uputstvo za uzimanje uzoraka.. Ovo Uputstvo je distribuirano objektima za preradu mlijeka Sprovedena je samo početna obuka lica koja vrše uzorkovanje sirovog mlijeka.

Propisani kriterijumi za sirovo mlijeko odnose se isključivo na rezultat dobijen obračunom geometrijske sredine u skladu sa Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla Pri obačunu premija koristi se geometrijska sredina u toku dvomjesečnog perioda (4 rezultata) za ukupan broj bakterija i tromjesečnog perioda (6 rezultata) za broj somatskih ćelija.

Trenutno je dizajniran modul za LZM kao dio Veterinarskog informacionog sistema. Planirano je povezivanje tog modula sa gazdinstvima. Planirano je unaprjeđenje postojećeg Centralnog registra gazdinstava na način da se selektuju gazdinstva koja predaju mlijeko odobrenim objektima za preradu mlijeka i gazdinstava koja prerađuju sirovo mlijeka sa podacima o zdravstvenom statusu životinja i rezultatima LZM o ispitanim uzorcima sirovog mlijeka (usaglašenim i neusaglašenim) .

Planirano je da LZM, u saradnji sa MPŠV, SPH i UBHVFP donese Plan obuka, sprovede obuke i izda sertifikate licima koja vrše sakupljanje, uzorkovanje, označavanje i transport uzoraka sirovog mlijeka, kako bi se obezbijedio pouzdan i prihvatljiv uzorak za laboratorijsku analizu mlijeka.

6. Unaprjeđenje odobrenih objekata za preradu mlijeka

Nosilac aktivnosti:

- Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove

Rok: u skladu sa rokovima iz Nacionalnog programa za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla

Realizovane aktivnosti

U Crnoj Gori trenutno posluje 29 odobrenih objekata u kojima subjekti u poslovanju hranom obavljaju djelatnost prerade mlijeka, od kojih je 10 objekata odobreno u skladu

sa Uredbom o uslovima za odstupanje u pogledu izgradnje, uređenja i opremanja objekata koji imaju mali obim proizvodnje, prerade i obrade hrane, (Sl. list CG broj 21 /2016) sa odobrenom dnevnom preradom do 750 l sirovog mlijeka.

U sistemu otkupa (kooperantski odnos odobrenih objekata za preradu sirovog kravljeg mlijeka i proizvodnju proizvoda od mlijeka) je 867 gazdinstava sa kojih se mlijeko sakuplja i isporučuje za potrebe prerade navedenih 29 objekata.

Crna Gora donijela je prvi Nacionalni program za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nus proizvode životinjskog porijekla u julu 2017. godine i inovirani 2021. godine.

Bliži podaci o procesu unaprjeđenja odobrenih objekata definisani su Nacionalnim programom za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla koji je Vlada Crne Gore usvojila u julu 2017. godine. Evropskoj Komisiji je dostavljeno sedam izvještaja o realizaciji aktivnosti utvrđenih ovim programom. Od 2017. godine u Crnoj Gori je odobreno 7 novih objekata za preradu mlijeka. Svi novootvoreni objekti ispunjavaju EU standarde u pogledu infrastrukture, opreme i drugih propisanih uslova. U 2021. godini Crna Gora je kandidovala Evropskoj Komisiji, nadležnom direktoratu Objekat za preradu kozjeg mlijeka, Farma "Miljanić" iz Nikšića za stavljanje na listu odobrenih objekata za izvoz na tržište EU. EK je prihvatila garancije nadležnog organa tako da je ovo prva mljekara iz Crne Gore koja je stekla uslove za izvoz na evropsko tržište. Pored svih već navedenih uslova u ovoj mljekari je potvrđeno da sirovo kozje mlijeko koje se koristi u ovom objektu ispunjava propisane EU zahtjeve za kvalitet ovog mlijeka.

Na zahtjev Evropske Komisije Crna Gora je pripremila i Nacrt novog, Inoviranog Nacionalnog programa za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nus proizvode životinjskog porijekla koji je dostavljen Evropskoj Komisiji.

Nakon dobijanja misljenja Evropske Komisije ova dva inovirana programa će biti dati Vladi CG na usvajanje (očekivano decembar 2025.godine) i dostavljeni Evropskoj Komisiji nakon usvajanja sa zaključcima.

Tabela 4. Registar 29 odobrenih objekata za preradu mlijeka - List of approved food establishments

Ap p No.	Name mljekare/sirare	Town	Adress	Categor y	Associate d activities	Specie s	Remarks
22	Zora	Berane	D.Vujošević a 14	IX	PP	B	
41	Lazine	Danilovgrad	Lazine	IX	PP	B	
44	Nika	Nikšić	Partizanski put	IX	PP	B	
63	Niksen trade	Cetinje	Njeguši	IX	PP	B	
81	Milkom	Bijelo Polje	Pavino Polje	IX	PP	B	
82	Milmarc group	Cetinje	Humci bb	IX	PP	B	Flexibilnost

108	Monte Bianco	Danilovgrad	Podanje	IX	PP	B	
113	Drezga	Podgorica	Piperi	IX	PP	B	
124	Srna	Nikšić	Ozrinići bb.	IX	PP	B	
125	Katunjanka	Danilovgrad	Grić	IX	PP	B	
127	MDK Milka	Bijelo Polje	Industrijska bb	IX	PP	B	
146	Turo	Cetinje	Njeguši	IX	PP	B	
159	Dijamant MNE	Podgorica	Dalamtinska 96	IX	PP	B	Flexibilnost
168	Sirana Miljanić	Nikšić	Gornje Polje	IX	PP	B,O, C	
169	Zdravko kom	Berane	Vinicka bb.	IX	PP	B,C	
171	Koperativa	Pljevlja	Pljevlja bb	IX	PP	B	
172	Cijevna	Podgorica	Cijevna bb	IX	PP	B	
178	RM Komerc	Pljevlja	Bakrenjače bb	IX	PP	B	
192	Radmančica Milch	Petnjica	Radmaci	IX	PP	B	
193	Miarmar	Cetinje	Peka Pavlovića	IX	PP	B	Flexibilnost
199	HM Durmitor	Žabljak	Žabljak bb	IX	PP	O	
227	Gazdinstvo Buturović	Nikšić	Štedim bb	IX	PP	C	Flexibilnost
231	CAR Invest	Kotor	Krimovica bb	IX	PP	B,C	
238	D&D Kadija	Cetinje	L. Ivaniševica	IX	PP		Flexibilnost
239	Kamenuša	Rozaje	Sređani bb.	IX	PP	B	
241	Vulaš	Danilovgrad	Glavica bb	IX	PP	B	
264	Miličić	Nikšić	Dučice Župa	IX	PP	B	Flexibilnost
279	Goodfellas	Tuzi	G. Zatrijebač	IX	PP	B	
280	Argella Montenegro	Bar	Dabezići bb	IX	PP	C	Flexibilnost

Izvor: UBHVFP

7. Unaprijeđenje objekata za preradu mlijeka na poljoprivrednim gazdinstvima

Nosilac aktivnosti:

- Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove

Realizovane aktivnosti

Tradicionalno, u Crnoj Gori se na poljoprivrednim gazdinstvima proizvode proizvodi od mlijeka, dominantno sir i kajmak. Ovi proizvodi se stavljaju na tržište Crne Gore, a proizvođači su upisani u odgovarajuće registre Uprave i Ministarstva. Ovi objekti su pod nadzorom inspektora

za hranu. Inspektori su izvršili neposredni pregled svih gazdinstava i objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima koji proizvode više od 50 litara mlijeka dnevno tj. imaju preko 5 muznih grla i utvrdili ispunjenost propisanih minimalnih infrastrukturnih i prostornih zahtjeva.

Tokom 2024.godine izvršen je ponovni pregled svih registrovanih objekata za preradu malih količina i utvrđen je nivo ispunjenosti uslova propisanih Uredbom o zahtjevima higijene za objekte i prostorije u kojima se proizvode male količine primarnih proizvoda za ishranu ljudi (Sl.list CG, broj 59/2016 i 6/2018.) sa ukazom izdatim od strane veterinarskog inspektora da se do kraja 2024.godine otklone utvrđene nepravilnosti.

S obzirom da je Agrobudžetom za 2023.godine bila definisana Mjera podrške za preradu sirovog mlijeka na gazdinstvu a da je uslov za ostvarivanje podrške bio da objekat ispunjava propisane zahtjeve veliki broj objekata je unaprijeđen i otklonjeni su nepravilnosti bez obzira da li se u objektu prerađuje do 50 litara mlijeka dnevno ili preko 50 litara dnevno.

Kao i ranijih godina, samo proizvodi koji su mikrobiološki bezbjedni mogu biti predmet subvencija i mogu biti stavljeni na tržište. U slučaju kada se u uzetom uzorku sira ili kajmaka utvrdi neusaglašenost sa propisanim mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane, inspektor donosi rješenje o zabrani stavljanja u promet do otklanjanja uzroka neusaglašenosti i laboratorijske potvrde o bezbjednosti proizvoda.

Od ukupnog broja, 3693 upisanih objekata za preradu mlijeka na gazdinstvu u Centralni registar Uprave, potpuno je usaglašeno 2083 objekata. U narednom periodu se planira sprovođenje dodatnih obuka za proizvođače proizvoda od mlijeka na gazdinstvima.

Od 2018. godine, kroz budžetsku mjeru – unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka vrši se uzimanje uzoraka sira i kajmaka sa svih registrovanih gazdinstava, dva puta godišnje za ispitivanje mikrobioloških kriterijuma u skladu sa Uredbom o mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane. U slučaju utvrđivanja neusaglašenosti, izriče se mjera privremene zabrane stavljanja na tržište proizvoda do utvrđivanja uzroka neusaglašenosti, otklanjanja istog i ponovnog uzorkovanja. Subjektima koji su proizveli neusaglašene proizvode ne isplaćuju se prerađivačke premije u skladu sa navedenom mjerom. Nakon preduzetih mjera od strane proizvođača (veterinarska provjera zdravlja vimen, unaprjeđenje higijenskih postupaka tokom prerade, obezbjeđivanje uslova čuvanja sira na propisanim temperaturama i sl.) i ponovnog uzorkovanja sira, donošena je krajnja odluka u odnosu na dobijeni rezultat, dalja zabrana ili dozvola za ponovno stavljanje sira/kajmaka na tržište.

Ova mjera je doprinijela da se svi proizvođači sira i kajmaka u Crnoj Gori, koji stavljaju svoje proizvode na tržište upišu u odgovarajuće register i da su pod nadzorom inspekcije za hranu. Na ovim objektima se pored kontrole i uzorkovanja sira i kajmaka za mikrobiološka ispitivanja, sprovode i stalne obavezne mjere zdravstvene zaštite u skladu sa godišnjim programom obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja. Ovi objekti na kojima se vrši prerada većih količinama sirovog mlijeka su obuhvaćeni i Programom monitoringa rezidua veterinarskih medicinskih proizvoda u tjelesnim izlučevinama muznih grla (sirovom mlijeku, urinu) zbog kontrole pravilne upotrebe veterinarskih medicinskih proizvoda tokom liječenja i preventivnih tretiranja životinja, uključujući i kontrolu sirovog mlijeka na aflatoksin.

UBHVFP je po zahtjevu poljoprivrednih proizvođača donijela 3693 rješenja o upisu poljoprivrednih gazdinstava (malih proizvođača) koji prerađuju mlijeko na sopstvenom gazdinstvu od sopstvenih životinja i proizvode (sir i kajmak) koji stavljaju na tržište.

Tabela 5: Prikaz gazdinstava

Opštine	Gazdinstva prerada do 50 litara dnevno ukupan broj	Gazdinstva prerada preko 50 litara dnevno ukupan broj	Ukupan broj gazdinstava	Usaglaše ni objekti za preradu mlijeka do 50l	Usaglaše ni objekti za preradu preko 50l	Ukupno usaglašeni h objekata za preradu na gazdinstvu	Gazdinstv a sa 1-5 krava	Gazdinstv a sa 5-10 krava	Gazdinstv a sa 10-20 krava	Gazdinstv a sa 20-30 krava	Gazdinstv a sa 30-50 krava
Andrijevića	56	23	79	23	18	41	56	23	0	0	0
Bar	13	3	16	4	2	6	13	3	0	0	0
Berane	188	91	279	73	62	135	188	78	8	3	2
Bijelo Polje	302	214	516	138	169	306	302	159	38	10	7
Cetinje	8	7	15	3	4	7	8	5	2	0	0
Danilovgrad	46	21	67	12	14	26	46	15	4	2	0
Gusinja	45	32	77	30	27	57	45	25	7	0	0
Kolašin	64	49	113	16	40	56	64	45	4	0	0
H. Novi i Kotor	6	5	11	2	4	6	6	4	1	0	0
Mojkovac	129	48	177	31	36	67	129	42	4	2	0
Petnjica	50	60	110	28	46	74	50	45	13	2	0
Plav	89	69	158	40	47	87	89	62	4	3	0
Podgorica	84	65	149	46	23	69	84	47	13	3	2
Rožaje	168	151	319	85	109	194	168	30	27	5	3
Ulcinj	34	17	51	0	1	1	34	17	0	0	0
Pljevlja	507	219	726	241	170	411	507	182	27	8	2
Nikšić	146	177	323	83	141	224	146	132	36	9	0
Šavnik	83	98	181	42	78	120	83	76	13	9	0
Plužine	72	125	197	44	106	150	72	104	17	2	2
Žabljak	67	43	110	18	14	32	67	40	3	0	0
Tuzi	9	3	12	6	2	8	9	2	1	0	0
Zeta	6	1	7	5	1	6	6	1	0	0	0
Ukupno	2172	1521	3693	970	1114	2083	2172	1137	222	58	18

8. Unaprijeđivanje sistema službene kontrole proizvodnje sirovog mlijeka i prerade mlijeka

Nosilac aktivnosti:

- Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove

Rok za donošenje procedura, instrukcija i uputstava: I kvartal 2019. godine

Realizovane aktivnosti

Službene kontrole proizvodnje i prerade sirovog mlijeka od primarne proizvodnje sirovog mlijeka na gazdinstvima, preko prerade u objektima za preradu mlijeka i stavljanja na tržište u Crnoj Gori sprovodi Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove preko nadležnih inspektora. Na nivou primarne proizvodnje sirovog mlijeka vrši se kontrola zdravstvenog statusa životinja, označavanja i dobrobiti životinja, higijenskih uslova za mužu, sakupljanje, skladištenje, transport i/ili preradu sirovog mlijeka i kontrola rezidua farmakoloških ostataka u sirovom mlijeku u sklopu službenog programa monitoringa rezidua.

Kako bi se unaprijedio sistem službene kontrole Uprava je donijela plan službenih kontrola objekata za proizvodnju i preradu sirovog mlijeka sa definisanim predmetom kontrole, učestalošću i metodom kontrole, uključujući i uzimanje uzoraka sirovog mlijeka i proizvoda od mlijeka kroz uspostavljene monitoringa – rezidua, mikrobioloških kriterijuma i kontaminenata. Radi se i na sistemu unaprijeđivanja obavješćavanja o utvrđivanju neusaglašenosti uzoraka sirovog mlijeka u odnosu na propisane kriterijume za broj somatskih ćelija, mikroorganizama i prisustvo rezidua antibiotika. Ukoliko se utvrdi neusaglašenost uzorka, svaki objekat za preradu mlijeka mora odmah da prijavi neusaglašenosti nadležnoj inspekciji, nakon čega inspektor vrši kontrolu i naređuje preduzimanje potrebnih mjera za otklanjanje neusaglašenosti.

Kako je u prethodnom izvještajnom periodu planirano, kroz projekat IPA 2014 za jačanje veterinarskog sektora, u komponenti koja se odnosi na unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka, pripremljena su:

- uputstava o sprovođenju službenih kontrola na farmama za proizvodnju mlijeka i objekata za preradu i obradu mlijeka (za inspektore), sa kontrolnim listama za kontrolu gazdinstava i provjeru zahtjeva higijene utvrđenih Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla;
- instrukcija o pregledu sirovog mlijeka namijenjenog javnoj potrošnji, uključujući i procedure za način dostavljanja rezultata ispitivanja laboratorije inspektorima i obavezama/postupanjima proizvođača/prerađivača u slučaju neusaglašenih rezultata;
- procedura za razdvajanje i preradu usaglašenog i neusaglašenog mlijeka u objektima za izvoz u EU, sa Uputstvom za sertifikovanje pošiljki mlijeka za izvoz u EU;
- uputstva o načinu i dinamici izvještavanja o službenim kontrolama obavljenim u objektima za preradu mlijeka i proizvoda od mlijeka odobrenim za izvoz u EU.

Kada je u pitanju prerada mlijeka na gazdinstvima, postavljeni principi kontrole proizvodnje i prerade sirovog mlijeka organizovani su na drugačiji način, obzirom da se na tržište stavljaju proizvodi od mlijeka (sir, kajmak). Svaki proizvođač proizvoda na gazdinstvu ima obavezu da se registruje u Upravi za bezbjednost hrane, a prije upisa u registar podliježe inspekcijskoj kontroli kojom se utvrđuje ispunjenost propisanih zahtjeva za objekat, prostorije i opremu, u skladu sa Uredbom, a uzorkovanje i laboratorijske analize sira i kajmaka vrši se dva puta godišnje.

Ova kontrola je značajno potpomognuta mjerama Agrobudžeta za 2022, 2023, 2024 i 2025. godinu.

9. Kreiranje mjera agrarne politike za unaprjeđenje kvalitata sirovog mlijeka

Nosilac aktivnosti: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Rok: mjere podrške kroz Agrobudžet, kontinuirano počev od 2019. godine

Realizovane aktivnosti

Za unaprjeđenje kvalitet sirovog mlijeka, predloženo je definisanje mjera agrarne politike, koje će kroz podrške obezbijediti postizanje zadatah ciljeva ovog Programa, odnosno krajnjeg cilja – unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka u Crnoj Gori. Imajući u vidu da se Agrobudžet priprema svake godine, treba analizirati efekte mjera koje su se sprovodile u prethodnoj godini i na bazi toga kreirati mjere kojima će se postići najefikasnije unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka. Predloženo je da se podrške kreiraju kao: stimulansi za EU zahtijevani kvalitet sirovog mlijeka, subvencije za nabavku opreme za mužu i hlađenje mlijeka, subvencije za izgradnju i unaprjeđenje objekata za držanje životinja i odlaganje stajnjaka, subvencije za izgradnju sabirnih centara za mlijeko. Za ovu mjeru, zaduženo je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede kroz kreiranje mjera podrške Agrobudžeta, kontinuirano počev od 2019. godine.

U skladu sa ovim Programima u Agrobudžetu, kreirane su mjere za podršku unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka u skladu sa ovim Programom. Kreirane mjere su dale pozitivne rezultate, kao što je smanjen broj ukupnog broja mikroorganizama i somatskih ćelija, povećanje količina otkupljenog sirovog mlijeka EU kvaliteta u odnosu na ukupno otkupljene količine sirovog mlijeka, povećanja broja registrovanih objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima i uspostavljanje registara za efektivnije planiranje kontrola i dalje sprovođenje mjera.

Tabelarni prikaz mjera i sredstava:

Godina	Mjera	Iznos (€)	Ukupno (€)
2018.	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	100.000,00	2.205.000,00
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	270.000,00	
	Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka	235.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	1.600.000,00	
2019.	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	140.000,00	3.135.000,00
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	1.000.000,00	
	Podrška jačanju otkupne mreže sirovog mlijeka	345.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	1.650.000,00	
2020.	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	160.000,00	4.755.000,00
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	1.500.000,00	
	Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka	445.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	2.000.000,00	
	Podrška investicijama u preradu na gazdinstvima	600.000,00	
	Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu	50.000,00	
2021	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	150.000,00	5.153.197,94
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	1.903.197,94	
	Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka	450.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	2.000.000,00	
	Podrška investicijama u preradu na gazdinstvima	600.000,00	
	Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu	50.000,00	

2022.	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	150.000,00	8.210.050,26
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	3.560.050,26	
	Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka	500.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	3.700.000,00	
	Podrška investicijama u preradu na gazdinstvima	250.000,00	
	Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu	50.000,00	
2023.	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	150.000,00	6.602.050,20
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	2.000.000,00	
	Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka	500.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	3.492.050 020	
	Podrška investicijama u preradu na gazdinstvima	300.000,00	
	Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu	60.000,00	
2024.	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	150.000,00	10.357.557,20
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	4.476.327,20	
	Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka	500.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	4.521.230,00	
	Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu	710.000,00	
2025.	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	150.000,00	10.357.557,20
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	4.476.327,20	
	Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka	500.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	4.521.230,00	
	Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu	710.000,00	
UKUPNO:			50.775.412,50

10. Definisanje načina – plana za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom

Realizovane aktivnosti

U ovom Programu definisani su načini, odnosno, plan postupanja sa neusaglašenim mlijekom. Odobreni objekti za preradu mlijeka nakon dobijanja rezultata o neusaglašenom mlijeku (povećan broj mikroorganizama i somatskih ćelija) odmah prestaju da vrše otkup sa gazdinstva sa kojeg potiče to mlijeko. Na gazdinstvu se preduzimaju mjere za otkrivanje i otklanjanje uzroka neusaglašenosti (zdravstveni pregled životinja / vimena, liječenje životinja, po potrebi, preporuke za poboljšanje higijene). Do postizanja usaglašenosti takvo mlijeko se ne može stavljati na tržište.

U odobrenim objektima za preradu mlijeka vrši se i provjera na prisustvo rezidua antibiotika i u slučaju pozitivnog nalaza, neusaglašeno mlijeko ne ulazi u proces proizvodnje, već se uništava na propisan način. Za sirovo mlijeko koje je namijenjeno za izvoz u EU, subjekti koji posluju hranom, biće dužni da obezbijede odvojeno sakupljanje, preradu, označavanje i skladištenje.

Objekti koji vrše otkup mlijeka koji ne ispunjava propisane standarde i koji prerađuju takvo mlijeko svoje proizvode će moći da stavljaju isključivo na tržište Crne Gore i tržišta trećih zemalja u skladu sa odredbama člana 12 Regulative 178/2002 Evropskog parlamenta i Savjeta o utvrđivanju opštih načela i uslova zakona o hrani, osnivanju Evropske agencije za bezbjednost hrane te utvrđivanju postupaka u područjima bezbjednosti hrane.

Crna Gore će uspostaviti način obilježavanja tih proizvoda šest mjeseci prije pristupanja EU, tako da će se jasno razlikovati od proizvoda koji su namijenjeni tržištu EU. Kroz projekat za unapređenje veterinarskog sektora IPA 2014, pripremljene su Procedure za neusaglašeno sirovo mlijeko.

I pored toga što je unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka aktivnost koja je vrlo zahtjevna, o čemu govori i činjenica da je u Pregovaračkom poglavlju 12 ispregovaran prelazni period za uspostavljanje standarda za ovu vrstu hrane do 2026. godine, kvalitet sirovog mlijeka prvenstveno u sistemu otkupa značajno je unaprijeđen u odnosu na period prije usvajanja Nacionalnog programa. Sve navedeno potvrđuje da Crna Gora planiranom dinamikom i u skladu sa definisanim aktivnostima ovim programom, ima potencijal da završi sve definisane aktivnosti i postigne krajnji cilj – unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka u skladu sa EU zahtjevima.